

ԿԵՂԾ ՀԱՅԵՐ.

Երբ Հայ եղբորդ քաղցած ժամերում
Մի կտոր չոր հաց դու տալ չես ուզում,
Նորա ծարաւից պապակուած լեզուն
Երբ մի բուռն ջրով չես դոփացնում,
Եւ երբ խղճալի նորա մերկութիւն
Գէթ ցնցոտիքովդ երբէք չես ծածկում,
Երբ ազգիդ պէսպէս պէտքերի համար
Փակումես հարուստ քսակիդ բերան,
Թէկուզ դու այնքան զանձնի ժողովես,
Որ Կրեսոսիցն էլ զերազանցես,
Հաւատան, որ դու ոչ միայն հայ չես,
Այլ հայ ազգութեան մեծ նախատինք ես,
Ազգի Քրանք ես,
Մարդ անուանուելու անգամ արժան չես:

Երբ քո անձնական անարդ Հահերին
Ջոճումես քո Ազգն ու Եկեղեցին,
Երբ քո սրտի մէջ մարմնոյ հաճոյքներ
Խեղդել են ամեն ազնիւ զգացմունքներ,
Երբ մամոնայի սիրով կուրացած՝
Օտարաց օգտին դու դործիր դարձած՝
Զես խղճահարկում քո ձեռքով բանդել
Քո ազգի տունը, եւ երբ քո եղբարց
Տգիտութիւնից օգուտ քաղելով,
Քո կեղծ, թունալից, քաղցր խօսքերով
Խլումես նրանց խրեանց պապերից
Ստացած սուրբ կրօնի եւ Ազգի ծոցից.

Եւ վերջապէս, երբ չարն իրեւ բարի
Ռեսուցանել խեղճ, տղէտ ամբոխին
Դու նպատակ ես արել քո կեանքին,
Թէկուզ դու ճրքան զրես, բարոզես
Եւ քեզ ազգասէր ձեւացնել ուզես,
Հաւատան, որ դու ոչ թէ ազգասէր՝

Այլ արծաթասէր

Մատնիչ Վասակ ես՝

Հայ անուանն անգամ դու արժանի չես:

Երբ դու անտեղեակ քո ազգի կեանքին
Եւ նորա պաշտած ամբիժ կրօնքին,
Համարձակվումես ելնել հրապարակ
Եւ նոցա Հահուց ձեւանալ պաշտպան:
Երբ անբարեմիտ մարդկանց ձեռքերում
Խաղալիք դարձած՝ անմեղ սրտերում
Երկպառակութեան որումն ես ցանում,
Եւ պարզամիտները զայն աղկեցնում,
Եւ վերջապէս, երբ քո թիւր ընթացքով
Յոնք շինելու տեղ աչքն էլ ես հանում,
Թէկուզ դու այնքան փիլիսոփայ լինես,
Որ Սոկրատէսիցն էլ զերազանցես,
Հաւատան, որ դու հարազատութեամբ
Ազգիդ ծառայել տնընդունակ ես,

Եւ կամ յայտնապէս

Վարձկան Դ՛-է ես

Որովնացան ես:

Ս. Վ.

ՄԻ ՔԱՆԻ ԽՕՍԲ

ԵԶՆԻԿ ՔԱՂԱՆԱՅԻ • ԶԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԵՐԳԱՐԱՆԻ • ՄԱՍԻՆ:

Զեռքս անցնելով բարեկրօն Եզնիկ քահանայի աշխատասիրած և Մայր
Աթոռոյս տպարանում տպեալ Զայնագրեալ մանկական երգարանը, ա-
ւելորդ չհամարեցինք մի քանի նկատողութիւններ անել տպուած երգերի
և նոցա ձայների վերայ:

Արովհետեւ առաջին անգամն է որ մեր մէջ լոյս է տեսնում տպա-
դրուած ձայնագրեալ մանկական երգերի մի ժողովածու, որը ընդհան-
րանալուց զէնի, անկարծիք մեր դպրոցներում իբրև ձեռնարկ պիտի ծա-

ռայէ, երեխայոց ազատելով այսուհետեւ բերանացի աւանդուած անախորժ երգերի դասաառուութիւնից, ուստի յիշեալ քահանայն իւր այս փոքրիկ ձեռնարկը պատրաստելուց յետոյ, շատ լաւ կանէր նախքան տպագրուելը, յանձնէր այն հմուտ յառաջադէմ ձայնագրագէտ անձանց քննութեան, որոց աշակերտակից ընկեր է եղել երբեմն, և կարևոր օգուտ ներ քաղելով՝ նոցա հաւանութեամբ և խորհրդով ապա տպագրել տար:

Երգեցողութիւնը, մարդիս կեանքին և զգացմանց նպաստող այն կարևոր առարկաներից մինն է, որի արժանաւորութիւնը ճանաչել է ամենայն աշխարհ՝ և օր աւուր հետամնւտ է լինում՝ նորա ծաղկման և տարածման:

Անմարդաբնակ անապատների մէջ, արիւնարբու և բիրդ աւազակի ապառաժ սիրտը ի գութ շարժողը, և նորա կատաղի բարկութիւնը մեղմացնողը երգեցողութիւնն է, որի անընկճելի բազուկների միջից յանկարծուտ ազատարար դուրս է թռչում անզօր երգիչը:

Արիւնահեղ պատերազմներում, քաջ զօրավարի մէջ մէկ առանձին արիական ոյժ արծարծողը և բորբոքողը երգեցողութիւնն է, որին սէգ սէգ քայլերով անվեհեր յառաջ է մղում, թէև թշնամու գնտակը կլանէ նորան:

Մինչև իսկ կաթնակեր մանկան օրօքոցի մէջ քաղցր նինջ պարգևողը երգեցողութիւնն է, որի ճիշդ ու աղաղակը տկարանում են նորա ազդու զօրութեան յառաջ դէմ դնել:

Աստուծոյ երկիւղը, նորա ահեղ դատաստանը, եկեղեցի մտած ժամանակներս սոսկումով և արհաւիրքով մեր առաջ պատկերացնողը երգեցողութիւնն է, որ ստիպումէ մեզ յաւիտենական կեանքից զրկող աշխարհի բոլոր ունայնութիւնների հետ չկապել մեր հոգին:

Վերջապէս մեր տխուր և զուարթ օրերը ծափ ու ծիծաղով, խիղ ու հրճուանքով անցուցանողը երգեցողութիւնն է, առանց որոյ ապրելը անկենդան դի է նշանակում:

Ապա ուրեմն, երգեցողութիւնը մարդիս վերայ միշտ ներգործող առարկայ լինելով՝ շատ ջանից պէտք ունի և նորան մշակելու գործը:

Պարզալով Եզնիկ քահանայի երգարանը, տաժանելի աշխատութիւն միայն բառերի մէջ նկատեցինք, իսկ ձայների վերաբերմամբ ոչ երբէք: Վասն զի երգերի մեծագոյն մասը իրենց բառերի համեմատ գրեթէ գրաւիչ և քաղցրալուր եղանակ չունին: Երեխայք առհասարակ միշտ համեղ և ոգևորիչ եղանակ են սիրում. տաղտկալի է նոցա համար մի որ և իցէ երգ, երբ անկանոն կերպով բարձրանումէ և իջնում, որոնցով դժբաղդաբար լի է յիշեալ երգարանը: Թէպէտ Եզնիկ քահանայն իւր յառաջաբանի մէջ յիշումէ որ, մի քանի երգերի ձայնը փոխ առած է օտար երգերի ձայնից, այնու ամենայնիւ նայելով երգերի ձայների մէջ ընդ մէջ անսահման բարձրանալուն և անսահման ցածրանալուն, եւ-

1. 11. 14. 27. 29. 33. ևն. որ երեխայոց ըմբռնողութիւնից շատ վեր

է, մենք կրաժանենք երգարանը երկու մասի, այսինքն, յայնչ հասկալոյ
հարկուն, ինչ խոսքը հարաւահաս մանկուն:

Հաւատուանք որ Եզնիկ քահանայն իւր երգերի ձայները անշուշտ եւ-
րոպական ամենընտիր երգերի ձայներից փոխ առած կլինի, բայց գիտե-
նալու է որ, մեծ մասամբ եւրոպական երգերը առանձին երգվելու ըն-
դունակութիւն չունին. և եթէ երգվուան՝ այն ևս անախորժ և աններ-
դաշնակ են լինում. ապա ուրեմն պիտի ընտրէր այնպիսի երգեր, որոնք
իրենց սահուն և փափուկ եղանակովը նմանէին «Այ հարաւոյս շատ քե-
ցի» երգի ձայնին (եր. 6.) և ոչ անպէտք երգերով իւր երգարանի զիրքը
ստուարացներ:

Երգարանի երկրորդ եւ երրորդ մասերի մէջ ամփոփուած բոլոր երգերը
(բացի Այ հարաւ. Ահալ շաւի. և ինչ ինչն է) երգերից, այնպէս են
կազմուած՝ որ միայն ուսումնարանում կհարկաւորին. իսկ դուրսը եր-
գելու համար բոլորովին անպէտք և անգործադրելի են. գուցէ հէնց այդ
է պատճառը որ բարեկրօն քահանայն խորհրդով իւրաքանչիւր մի երգի
տակ երկար ծանօթութիւն է դրել յե. շաւի. ցոյց տալով մանուկնե-
րին, որպէս զի եղանակը ներդաշնակ գայ:

Ինչպէս վերը յիշեցինք, երգեր աչքի ընկան, որոց ձայնը չէ համապա-
տասխանում իրենց բառերի իմաստին. զոր օրինակ «Ինչ ինչն է» քա-
շիկ. երգի ձայնը, որ առնուած է «Ինչ ինչն է» քա-
շիկ. «այդպիսի միջպատուական և սրտաշարժ եղանակ շատ աւելորդ էր շան
պատմութեան վերայ դնել, որ յատուկ օրիորդի սիրով խորոված երի-
տասարդի հանապազօրեայ միմունջ է. և ամենևին եղանակը կապ չունի
իւր նոր բառերի հետ. Երգեր ևս կան, որոց ձայնը տգեղ և անհաճոյ
լինելով, դարձեալ անհամապատասխան են երգի բուն ոգւոյն զոր օրինակ.
«Այ հարաւ. ինչն է» քաշիկ. և «Ով քեզնէն քաշիկ» եր. 37 և 38:

Եղանակներ լաւ չիմանալու պատճառաւ Ե. քահանայն սխալ է ձայ-
նադրել և մի քանի հին երգեր, աեղ տեղ փոխելով նոցա տեղողութեան
չափերի կանոնաւոր ընթացքը և ձայնը. այսպիսիներն են «Յարաւ քեզի»
«Անի քեզի» և մասամբ «Ինչն է» քաշիկ. եր. 41. 43 և 44:

Իսկ այն երգերը, որոնք երգարանի առաջին և վերջին մասն են կազ-
մում, մինը Աղօթքներ, իսկ միւսը Յաւելուած վերնադրերով, որոց
ձայնը հաւանական է թէ ինքն քահանայն թերեւ հեղինակած լինի, չգի-
տեմ մանկան վերայ ինչ տպաւորութիւն պիտի գործեն. ինչպէս թերա-
դրել է իւր կամբը, ըստ քմաց խառնիխուռն շարել է ձայնանիշեր, ա-
ռանց մտածելու թէ արդեօք երեխան առանց ուսուցչի կարող է առան-
ձին կերպով սովորել և երգել. կամ առաջինը իրրեւ աղօթք գործածելու
և վերջինը իբրեւ ծիծաղաշարժ զուարճալիքներ, ինչ յարմարութիւն ունին
մանկանց համար. խօսքերիս ապացոյց մանուկների բնութեան հետ ընաե-
լացած մշտապէս ձայնագրութեամբ պարապող ձայնագրագէտը ևս կհա-
մաձայնի ինձ հետ, եթէ միանգամ ուշի ուշով փորձ փորձէ կարգալ և

շփոխել ամենևին երգի մի աննշան կեան անգամ իւր հին գրութիւնից կամ ձայնով կամ շափով՝ քաջ զգալով որ՝ տպագրութեան տակից նորա դուրս գալուց յետոյ՝ կրկին չեն ուզողուիլ և հետեապէս սխալ երգած կլինի ժողովուրդը՝ մանաւանդ չափերի վերայ լաւ ուշադրութիւն դարձնել և հետեւ պահել իւր այժմեան երգարանի ունեցած անթիւ և անհամար սխալներէց՝ որի մեղքը զրաշարի վերայ է գնում՝ մինչդեռ ինքն էր սրբազրոյդ։

ՍԱՀԱԿ ՍԱՐԿԱՆԱԿ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ.

ՆԱՄԱԿ ԱԿՔԻՐԱՄԱՆԻՑ.

ԽՈՋԱԳԻՐԱՆԻՆ ԱՐԱՐԱՏ ԽՈՋԱԳԻՐՈՅ.

Օրը կիւքակի էր և երեկոյ՝ որ ատեն որ Ակքիրմանիս Հայք և Հայուհիք, օտարք և օտարուհիք խուռներամ իրենց աշխոյժ և եռանդնոտ երիտասարդներով եկել և խոնել էին եկեղեցւոյ պարտէզն ու սրահը. և անհամբեր Լսարանին բացման կսպասէին. ժամը եօթը կղարներ, Լսարանին դուռը բացուեցաւ ժողովրդեան առջև։

Բաղմեցան գաւթ քահանայից, վարժապետաց և հոգաբարձուաց իրենց համար յատկացեալ բազմոցներու վերայ և ժողովուրդն։

Լսարանին պատերն զարդարուած էին Հայոց հին և նոր բարերարաց և զիւցազանց կենդանագրերով, Այս ամենուն վրայ և վերը կախուած էր Մեծին Ազգքսանդրի Բ. ի Բարեկնամ Ապսերն Ռուսիոյ ոսկեշրջանակ և փառունակ պատկերն, որ ի վերուստն կղիտէր իւր հաւատարիմ՝ հպատակաց Հայոց Լսարանի ընցման այս առաջին և սրտաշարժ հանդէսը, Ի ձայն զանգակի զարոցին կրօնադիտութեան ուսուցիչն բարեշնորհ Տէր Արրահամ՝ քահանայ Մարութեանց ամբիոնն ելաւ և «Աստուած սէր է» այս բնարանին վերայ բաւական խօսելով՝ տեղն անցաւ՝ հանդիսականաց խորին շնորհակալութիւնն վայելելով. 15ական վայրկեան հանգիստ առնելով կարգաւ խօսեցան հետեւեալ անձինք։

Հայերէնի ուսուցիչն՝ Հայոց հին և նոր կեանքն պատմելով և ինչ ինչ խորհրդածութեամբ կնքեց իւր ատենաբանութիւնը։

Ձեռագործութեան վարժուհին Տիկին Աննա Տ. Գրիգորեան, աղջկանց ձեռագործութեան վրայ խօսելով, և նորա կարեւորութիւնն իրիտ զգալի ընելով ժողովրդեան, խուռն ծափահարութեամբ մը պատուաւիրուելով հանդիսականներէն թողուց ամբիոնն իրեն յաջորդ զժողովութեան և գեղազրութեան ուսուցիչ Պ. Մկրտիչ Մկրտչեանի։

Երբ աւարտեցան ատենախօսութիւնք և ճառեր՝ բարեգործական ընկերութիւն՝ անուամբ հաստատելի մի նոր ընկերութեան մ' խմբագրուած կանոնագիրը 40ի չափ անձինք ստորագրելէն յետոյ՝ որոշեցին երկու օրէն յետոյ դալ և Ընկերութեան զիւանին կազմակերպութեան ձեռնարկել։